

УКРАЇНЬСЬКА МОВНА КАРТИНА СВІТУ: ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ АВТОМАТИЗОВАНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Подано особливості мовного освоєння світу українцями через систему поняттєвих груп предметної лексики: визначено закономірності внутрішнього структурування поняттєвих груп, змодельовано типи взаємодії понять, проаналізовано моделі розвитку полісемії, синонімії, описано особливості морфемно-словотвірного вираження предметної семантики, узагальнено шляхи розбудови лексико-семантичної системи, спроектовано засоби моделювання системного історичного розвитку української лексики.

Ключові слова: картина світу, лексичне значення, концепт, структура, комп'ютерна лексикографія, історичний розвиток української лексики.

Досягнення сучасної семасіології, лінгвоконцептології та комп'ютерної лексикографії дають змогу ставити питання про створення потужних засобів автоматизованого моделювання структурно-функціональної організації лексики. Такі автоматизовані системи можуть: фіксувати словниковий склад мови та описувати його структурні і функціональні властивості на певних синхронних зрізах; відображати особливості національного мовотворення певних часових періодів; порівнювати кількісно-якісні показники розвитку лексико-семантичної системи в діахронії; визначати шляхи розвитку однозначності та багатозначності, синонімії, антонімії, омонімії, способів словотворення, тобто описувати закономірності співвідношення форми і змісту лексичних одиниць у процесі мовної еволюції [1, с. 111]; прогнозувати можливість та необхідність засвоєння мовою нових слів та значень; здійснювати типологічні дослідження тощо. За такого підходу мовна картина світу моделюється у вигляді сукупності динамічних поняттєвих груп лексики, розвиток яких досліджується в синхронному та діахронному плані.

Концепти, як відомо, є категоріями інтернаціональними. Особливості мовного освоєння світу певним народом виявляються у внутрішньоструктурному упорядкуванні поняттєвих груп. За допомогою засобів автоматизації можна простежити, як семантичний простір розподіляється за поняттями, які типи гіперо-гіпонімічних зв'язків задіяні у побудові кожної конкретної групи чи підгрупи. Специфічним для кожної мови є глибина синонімічних рядів та фонетико-граматичного варіювання слів, розвиток вторинної семантики і зон взаємодії понять під час розвитку багатозначності, морфемно-словотвірне вираження певного узагальненого значення. Особливо цінний матеріал для опису лінгвоетнокультури дає автоматизоване мо-

делювання функціонально-стилістичних особливостей лексики, за допомогою якого визначають потужність одиниць певних поняттєвих груп при створенні образних засобів мови.

Перші результати системного автоматизованого моделювання мовної картини світу викладені авторами в роботі „Моделювання динаміки системно-структурних відношень українських назв знарядь праці” [2]. На матеріалі 1300 лексичних одиниць, відібраних з одинадцятитомного Словника української мови [3], було з'ясовано, що опис концепту **знаряддя праці** здійснюється в сучасній мові за допомогою родових понять **знаряддя, машина, прилад, пристрій, інструмент та апарат**. Кожен із перелічених гіперонімів очолює поняттєві групи, які у свою чергу поділяються на дрібніші (**плуги, генератори, кліщі** тощо). У ході історичного розвитку дворівневе об'єднання давньоукраїнських назв знарядь праці перебудовується в багаторівневу структуру сучасних термінологізованих найменувань.

У процесі розвитку мови і виробничих відносин спостерігаємо ускладнення внутрішньої будови поняттєвих груп, і на певних етапах – перегруповання родових і видових понять. Так, видові назви **навантажувач, підіймач, очисник** та подібні розвивають узагальнену семантику і очолюють мікрогрупи, до складу яких входять композити, утворені за допомогою однойменних твірних основ: **навантажувач** → *сінонавантажувач, вугленавантажувач, снігонавантажувач*. Розвиток цього фрагменту лексико-семантичної системи відбувається спіралеподібно. Виявлена закономірність є важливою для прогнозування подальшої розбудови виробничої лексики, що є зоною активної взаємодії термінологічних підсистем з літературною мовою.

Усебічне системне вивчення особливостей історичного розвитку українських назв знарядь праці здійснене з використанням низки лексикографічних джерел, серед яких важливе місце посідають “Лексис” Л.Зизанія, “Синоніма словеноросская”, “Лексикон словеноросский” П.Беринди, “Словарь малороссийскихъ идиомовъ” М.Закревського, “Словарь малорусскаго нарѣчя” А.Афанасьєва-Чужбинського, “Словарь української мови” Б.Грінченка, “Історичний словник українського язика” Є.Тимченка, двотомний академічний “Словник староукраїнської мови XIV-XV ст.”, термінологічні словники різних періодів та ін. Використано матеріали ряду картотек, проаналізовано писемні пам'ятки, залучено матеріали різножанрової

літератури та періодики. Таким чином, українські назви знярядь праці як фрагмент мовної картини світу проаналізовано в парадигматичному, синтагматичному та словотвірному вимірах.

У сучасній лінгвоконцептології розроблено теоретичні засади системного діахронного дослідження лексики. М.В.Скаб наголошує, що “парадигматичний вимір слова звичайно виявляється у словниковій статті, де відображена семантична структура слова, доповнена граматичними та стилістичними ремарками; словотвірний вимір слова представлений наявністю похідних від аналізованого слова, причому дотичність похідних до цього слова виражена як через наявність тієї ж кореневої морфеми, так і певною мірою тлумаченнями; синтагматичний вимір слова репрезентований фразеологізмами, а також різного типу усталеними сполуками, які зафіксували найтиповіші синтагматичні позиції слова” [4, с. 61]. Принципу багатопараметричного опису семантики дотримуємося і при розробці автоматизованої системи “Український іменник: структура і функціонування”.

Основою для автоматизованого моделювання поняттєвих груп лексики та їх внутрішнього структурування залишається одинадцятимний тлумачний Словник української мови, адже саме він є надзвичайно важливим джерелом парадигматичних та синтагматичних характеристик лексем. Для комп’ютерного моделювання особливостей словотворення залучаємо дані Морфемно-словотвірного фонду, розроблені співробітниками відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту мовознавства НАН України [5]. Історичний опис лексико-семантичної системи здійснюємо на основі перелічених вище історичних словників, а для конструювання сучасного зрізу лексики залучаємо “Великий тлумачний словник сучасної української мови” [6].

Поняттєві групи вибудовуємо за принципами формалізованого аналізу формул тлумачення слів [7]. Із предметно-логічної частини значення слова вибираємо такі словникові ідентифікатори значення, які відтворюють ієрархічні зв’язки родовидових понять і є основою для моделювання поняттєвих груп і підгруп. Методика конструювання концептуальної сітки предметної лексики та кількісне вираження словами понять **людина, дія, тварина, простір, місце, одяг, їжа, почуття, відносини, гроші** та інших описана в роботі [8].

У цій статті хочемо детально зупинитися на окремих цікавих моментах автоматизованого моделювання української мовної картини світу. Модель мовної картини світу вибудовуємо на основі 54 тисяч іменників, якими, у зв’язку з досить розвиненою багатозначністю, охоплено близько 70 тисяч конкретних словозначень (лексико-семантичних варіантів слова). Кількісні дані, одержані під час комп’ютерного опрацювання іменників, пока-

зують, що українці ідентифікують себе як людей творчих, умілих, майстерних, добрих, люблячих і при цьому засуджують ледарів, нероб і п’яниць.

Концепт **ЛЮДИНА-ДІЯЧ** розгортається в системі за допомогою узагальнених понять **робітник, майстер, фахівець, спеціаліст, музикант, співак, автор, поет** тощо. Поняття **людина-діяч** мислиться різноаспектно: це кваліфіковані і некваліфіковані виконавці, люди творчих професій тощо.

До поняттєвої групи **робітник** входить 459 назв, до групи **майстер** – 113, **фахівець** – 526, **музикант** – 44, **автор** – 40, **поет** – 15, **співак** – 11 і т. д. Наведемо для прикладу вибірку слів, що характеризують **людину-робітника**. Із бази даних такі назви вибираємо за класифікаційною ознакою, вираженою словниковим ідентифікатором значення **робітник**. Слова при відборі упорядковуються за алфавітом. Якщо необхідно вказати належність слова до певного ряду синонімів чи варіантів слова, то під словом вказуємо домінанту такого ряду. Крім того, під вибіркою подаємо перелік синонімів та фонетичних варіантів слів. Конкретне значення слова може супроводжуватися функціонально-стилістичними ремарками.

РОБІТНИК

агрегатник	варильник
апаратник	ватерник
асфальтник	вафельник
бакенник	вварювач
бакенщик	→ уварювач
→ бакенник	верстальник
барабанщик	верстатник
батрак	верхолаз
→ наймит	вершій
башмачник	взуттьовик, <i>розм.</i>
бесемерівець, <i>мет.</i>	вибійник
→ сталевар	вибільник
бляхар	вибірник
бокорац, <i>діал.</i>	вивантажник
→ плотогон	вивантажувач
бральник	→ вивантажник
бровар, <i>заст.</i>	видувальник
→ броварник	викатник, <i>гірн.</i>
броварник, <i>заст.</i>	виливальник
брошурувальник	витравник
будник, <i>заст.</i>	витягальник
бурильник	відбивальник
бурлак, <i>заст.</i>	відбірник
вагонник	відвальник
вагранник	відвізник, <i>спец.</i>
вальцівник	відгрібальник
→ вальцювальник	відкатник
вальцювальник	відкотник
валюшник, <i>заст.</i>	→ відкатник
→ валяльник	відливальник
валяльник	відпальник, <i>гірн.</i>
вантажник	відчіплювач, <i>спец.</i>
вапняр	і т. д.

Перелічити всі назви робітників бракує місця, але й при частковому ознайомленні з ними можна простежити формально-змістові механізми вираження семантики вибірки „робітник”. Словами цієї поняттєвої групи засвідчується багатогранність фізичної діяльності людини в другій половині ХХ століття. Фізичну працю людини активно витісняють різні автоматизовані пристосування. Сьогодні застарілими є назви: *бровар, броварник, будник, бурлак, валюшник, галівник, гуральник, коногін, корбар, либак, ліхтарник, ниткоплут, олійник, пошивальник, ріпник, роб, рудник, снісар, сталетопник, строкар, сушар, ямар*. А деякі лексеми, навпаки, розширюють семантичний обсяг, і на основі первинного „робітник” розвивають вторинні значення, що функціонують у науково-виробничій сфері. Так, у „Великому тлумачному словникові сучасної української мови” за ред. В.Т. Бусела слово *верстальник* зафіксоване з двома значеннями: „1. Друкарський робітник, який верстає набір. 2. Висококваліфікований спеціаліст комп’ютерної верстки (дизайну) у книжкових та масмедійних видавництвах, редакціях, кіно- та телестудіях”. А слово *завантажувач* розвинуло за останні десятиліття ще 3 значення: „1. Робітник, який завантажує домну, піч і т. ін. 2. *спец.* Програма завантаження даних. 3. *спец.* Програма редагування зв’язків. 4. *спец.* Програма вибірки”.

Моделювання синонімічних та варіативних відношень у поняттєвій групі **робітник** можна проілюструвати вибірками: *броварник, бровар; бакенник, бакенщик; бурлак, галівник; вальцювальник, вальцівник; валяльник, валюшник; верстатник, станочник; вивантажник, вивантажувач; відкатник, відкотник; вулканізатор, вулканізаторник; гуртоправ, згінник, згонщик; електрозварник, електрозварювач; завантажувач, завантажник; здиральник, здирач; землекоп, копач, грабар; зсипальник, зсипник; каменяр, каменолом* та ін.

На морфемно-словотвірному рівні назви робітників вирізняються тим, що вони є переважно однокореневими і творяться в основному за допомогою віддієслівних основ та суфікса **-ник**.

Назви фахівців, якими позначаються люди, що досконало володіють фахом, мають високу кваліфікацію і глибокі знання з певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо, навпаки, творяться в українській мові переважно способом композиції основ. Найпродуктивнішими при цьому є інтернаціональний корінь **-лог-** (*агробіолог, аеролог, акцентолог, алерголог, анестезіолог, антрополог, археолог, вірусолог, вітамінолог, геоморфолог, геронтолог, гідробіолог, гінеколог, гістолог, дендролог, ембріолог, фітопалеонтолог*) та український корінь **-зна-** (*бджолознавець, біб-*

ліотекознавець, ґрунтознавець, джерелознавець, мистецтвознавець, музикознавець, народознавець, планетознавець, природознавець, слов’янознавець, суспільствознавець).

Поряд із зазначеними групами **робітник** та **фахівець** в українській мові існує досить велика група назв майстрів. Поняття **майстер** мислиться українцями як “фахівець з якого-небудь ремесла; той, хто досяг високої майстерності і досконалості у своїй роботі, творчості”. До групи входять такі слова: *бондар, бронзувальник, гончар, дудар, зброяр, іграшкар, калібрувальник, капелюшник, кахляр, килимар, коваль, кожум’яка (заст.), колісник, кондитер, кошикар, лимар, мрамурник, мебляр, мікрорізбяр, перукар, пічник, позументник, різбяр, ситник, ситар, срібляр, стельмах, ткач, фотомитець, чоботар, човняр, шаповал, швець, ювелір* та ін. Деякі з них мають розширені ряди синонімів та фонетико-граматичних варіантів, напр., **перукар**: *голій (заст.), голяр (заст.), парикмахер (розм.), стрижій (заст.), стригаль (заст.), фризер (діал.), циркульник (заст.)*.

Виробничі та творчі інтереси українців представлені низкою інших поняттєвих груп та підгруп. Так, узагальнене поняття авторства щодо виконаної роботи виражається словами, об’єднаними навколо родового **автор**: *анонім, байкар, белетрист, біограф, віршар, гуморист, компілятор, композитор, мемуарист, народист, пісняр, поет, рецензент, сатирик, сценарист* та ін. Поняття **поет** знаходить вираження в назвах *акин, бард, боян (поет.), версифікатор (заст.), віршівник (заст.), віршник (заст.), віршомаз (зневажл.), віршопишець (заст.), лірик, майстерзингер, пійт і пійта* (обидва слова з ремарками *книжне і застаріле*).

Для розуміння ментальності українців варто спинитися і на тому фрагменті мовного освоєння поняття **людина**, що стосується родинних зв’язків, та характеристиці людини-сім’янина.

Поняттєві групи **батько, мати, дочка, син, родич** досить розширені, відображають шанобливе ставлення до рідних. Поняття **батько** описується словами: *батько, дід, кум, лельо (діал.), нанашко (діал.), неньо (діал.), отець (діал., уроч.), панотець (заст.), прадід, прапрадід, тато, сват, свекор, старик (розм.), троян (заст.)* – “батько трьох близнят”. Для позначення поняття **мати** в українській мові є як шанобливі (*баба, бабка, кума, мати, матір (заст., уроч.), матка (діал.), маточка (діал.), матрона, мачуха, нанашка (діал.), няня, ненька, паніматка (заст.), паньматка, породженниця (заст.), прабаба, сваха, свекруха, теця*), так і зневажливі назви (*свекрушисько, свекрушище*). Існують також лексеми для позначення обох батьків: *батьки, отець-мати (діал., нар.-поет.), отець-ненька (діал., нар.-поет.), стариня (заст.)*.

Поняття **син** описується в українській мові 73

лексемами (внук, онук, гетьманич, дитина, княжич, князенко, коваленко, козаченко, мамій, нащадок, одинак, небіж, пасинок, правнук, праправнук, приймак, племінник, сестриниць, синовець, спадкоємець, ткаченко, удовенко, вдовенко, чередниченко, шинкаренко), а дочка – 68 (бондарівна, бояришня, внука, онука, гончарівна, графиня, дитина, княжна, князівна, козачка, королівна, крамарівна, купцівна, мельниківна, мізинка, небіжка, небога, одиначка, падчерка, пасербіця, панна, панянка, первачка, первістка, племінниця, правнучка, праправнучка, сестра, сестриниця, синовиця, теслярівна, титарівна, удовівна, вдовівна, царівна, шинкарівна).

У мовній картині українців відображено шанобливе ставлення до дівчини. Нижче подаємо словесне вираження поняття **дівчина**, сформоване за одинадцятитомним Словником української мови. Звернімо увагу на розмаїття народнопоетичних та фольклорних назв у цій групі.

ДІВЧИНА

баришня, <i>розм., заст.</i>	панянка, <i>розм.</i>
→ панна	→ панна
безприданка, <i>заст.</i>	пашекуха, <i>розм.</i>
безприданниця, <i>заст.</i>	перлина, <i>перен.</i>
береза, <i>фольк., заст.</i>	писанка, <i>перен.</i>
білявка, <i>розм.</i>	подруга
білянка, <i>розм.</i>	подружниця, <i>розм.</i>
→ білявка	→ подруга
богиня, <i>перен.</i>	покритка, <i>заст.</i>
босоніжка	полюбовниця, <i>розм.</i>
валькірія, <i>перен.</i>	→ коханка
відданиця, <i>розм.</i>	посажна, <i>діал.</i>
вродливиця	русявка, <i>розм.</i>
→ красуня	світилка
гоструха, <i>розм.</i>	сильфіда, <i>ірон.</i>
діва, <i>поет., заст.</i>	сімнадцятка, <i>розм.</i>
дівця, <i>заст., нар.-поет.</i>	скритка, <i>діал.</i>
дівча	→ покритка
дружка	смаглявка, <i>розм.</i>
коза, <i>перен., розм.</i>	смуглявка, <i>розм.</i>
козир-дівка, <i>розм.</i>	→ смуглянка
коханка	смуглянка, <i>розм.</i>
кряля, <i>розм.</i>	товстуха, <i>розм.</i>
→ красуня	уродливиця
красуха, <i>розм., рідко.</i>	→ красуня
→ красуня	фіфа, <i>зневажл.</i>
круглявка, <i>розм.</i>	фрейліна
ласочка, <i>перен., розм.</i>	царівна, <i>розм.</i>
ластівка, <i>перен., розм.</i>	цокотуха, <i>розм.</i>
лебідка, <i>перен., нар.-поет.</i>	чайка, <i>розм.</i>
любка, <i>розм.</i>	чарівниця, <i>перен.,</i>
міс	<i>розм.</i>
невіста, <i>розм.</i>	чорнявка, <i>розм.,</i>
недоліток	<i>нар.-поет.</i>
нянька	шістнадцятилітка,
няня	<i>розм.</i>
→ нянька	шістнадцятка, <i>розм.</i>
панна	щебетуха, <i>розм.</i>

Синоніми та варіанти у групі **дівчина**: *безприданка, безприданниця; білявка, білянка; коханка, полюбовниця; красуня, кряля, красуха, вродливиця, уродливиця; нянька, няня; панна, панянка, панночка, баришня; подруга, подружниця; покритка, скритка; смуглянка, смуглявка; шістнадцятилітка, шістнадцятка; цокотуха, щебетуха.*

Для характеристики людей ледачих і безвідповідальних українцями вироблено цілий арсенал мовних засобів. Нижче наводимо переліки слів, які формуються програмними засобами за словниковими ідентифікаторами **ледар** та **п'яниця** і за відсилкою до слова-домінанти синонімічного ряду: **ледар**: *нероба, ледащо, лежень, лінивець, бездільник, гультяй, гульвіса, лежебок, білоручка, дармоїд, бабак, байбак, вайло, бельбас, валяка, пічкур, пустопляс, паразит, фланер, тюхтій, трутень; п'яниця*: *алкоголік, тьяк, запіяка, опіяка, пропіяка, п'янюга, п'янчуга, п'яничка, п'яниченька, пропій.*

Особливої уваги заслуговують ті мовні засоби, у яких оцінне значення розвивається способом трансформації семантики, зокрема, коли на основі первинного значення **тварина** розвивається переносне **людина**. Автоматизована система відображає їх у вигляді зони семантичної перехідності **людина** ↔ **тварина**. Таких слів у мові досить багато, серед них: *акула, бабак, баран, бугай, видра, вівця, в'юн, тава, гад, гаденя, гадина, гадюка, гідра, глухар, голуб, горобеня, дракон, дундук, жеребець, жук, засць, звір, звірюка, змії, змія, зубр, кит, коза, козел, корова, лань, мавка, морж, орел, осел, пава, павук, папуга, пацюк, пес, півень, п'явка, свиня, слимак, стерв'ятник, теля, тигр, трутень, хом'як, цап, черв'як, шакал, ягня.*

Наведені приклади переконують, що в розроблюваній авторами автоматизованій системі до мовної інформації можна доступитися різними способами: як від конкретного значення до узагальненого поняття, так і навпаки; як від слова – до його семантичних, граматичних чи функціонально-стилістичних характеристик, так і у зворотному порядку: від певної класифікаційної ознаки чи комплексу ознак – до конкретного значення, конкретного слова чи групи слів.

Заслуговують уваги ті результати автоматизованого моделювання, які формуються внаслідок опрацювання мовного матеріалу за кількома класифікаційними ознаками. Так, за комплексом **образне** та у **порівнянні** (одночасно) зі всього масиву іменників відібрано 569 слів, серед них: *батько, блакить, богиня, бур'ян, вітрило, галушка, голос, дерево, діамант, дзвін, дідуган, дощ, душа, жаба, зерно, зоря, килим, кінь, колос, крило, криниця, криця, кров, лихо, льон, мак, мед, намисто, насіння, нитка, ніж, озеро, оксамит, отара, перевесло, перлина, плесо, позолота, поле, полин, про-*

мінь, птах, решето, світоч, серце, сівач, сіль, сіль, слово, сльоза, смарагд, сміх, сніг, сніп, сон, сонце, стежка, струмок, сум, троянда, фортеця, хустка, човен, ягідка, ясен. Ці лексеми є духовним надбанням народу, вони – основа образних виразів та порівняльних зворотів, активні компоненти фразеологічних одиниць: *голос серця; відкрита душа; ні сном ні духом; сон рябої кобили; курям на сміх; жаба цицьки дасть; каламутити воду; іти однією стежкою; кров заговорила; стріляний птах; з медом та маком* тощо.

Експериментальне комп'ютерне дослідження підтверджує думку мовознавців про те, що виявлення національної своєрідності мовної картини світу полягає у „визначенні специфічного забарвлення цього світу, що зумовлене національною значущістю предметів, явищ, процесів, вибірковим ставленням до них, яке породжується специфікою діяльності, побутом і національною культурою цього народу” [9, с. 50].

Вирізняльною особливістю української мовної картини світу є значна кількість слів, що символізують високу одухотвореність і поетичну вдачу українця-мовотворця. З любов'ю і ніжністю, наприклад, осмислюється нашим народом кожен структурний елемент поняття **місце**. “Місце під сонцем” мислиться як *підсоння, відсоння, осоння*; “місце без лісу” – *узлісся, залісок*; “місце біля річки” – *надріччя*, “місце за річкою” – *заріччя*, “місце за греблею” – *загребелля*, “низька, низовинна місцевість” – *понизя, поділля*, “місце перетину доріг” – *роздоріжжя, розтік*; “яр або балка” – *яруга, крутояр, виярок, вибалок, приярок*. Високохудожніми є назви простору: *височінь, далечінь, глибінь, небосхил, небозвід, межигір'я, виднокрай, захмар'я, надхмар'я* тощо. А для позначення поняття **поле** українським народом створено цілий ряд лексем: *рілля, новорілля, ораниця, оранка, опілля, толока, полівка, напівпар, переліг, обліг, відліг, житнище, гречанище, вівсище, просище, тиеничище, ячнище* і т. д.

Підсумовуючи, варто сказати, що семантичний простір мови багатогранний і безмежний, як і світ навколо нас. У скарбниці лексичної семантики – безліч значень і їх відтінків. Кожен з них

незліченними зв'язками пов'язаний з іншими. Усі разом вони відображають світ, у якому ми живемо, і вирізняють його фрагменти. Охопити, класифікувати і систематизувати усе розмаїття лексичних значень і зв'язків між ними можна лише за допомогою автоматизованих систем.

Системний комп'ютеризований аналіз багатовимірного семантичного простору переконує, що концептуалізація знань про світ здійснюється у процесі узагальнення семантики, а специфіка національного мовотворення відображається її поглибленим структуруванням.

Література

1. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. – К.: Наук. думка, 1988. – 240 с.
2. Снежко Н.В. Моделирование динамики системно-структурных отношений украинских наименований орудий труда: Автореф. дис. ... канд. филолог. наук. – К., 1990. – 20 с.
3. Словник української мови: В 11-ти томах. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980.
4. Скаб М.В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери. – Чернівці: Рута, 2008. – 560 с.
5. Клименко Н.Ф. та ін. Морфемно-словотвірний фонд української мови як дослідницька та інформаційно-довідкова система // Мовознавство. – 1990. – № 6. – С. 41-50.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / За ред. Бусела В.Т. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2007. – 1736 с.
7. Клименко Н.Ф., Пещак М.М., Савченко І.Ф. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики. – К.: Наук. думка, 1986. – 250 с.
8. Сніжко Н.В., Сніжко М.Д. „Ідеографічний тезаурус” як інформаційно-довідкова система при вивченні закономірностей структурно-функціональної організації лексики // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С. 23-28.
9. Маслова В.А. Введение в лингвокультурологию: Учебное пособие. – М.: Наследие, 1997. – 208 с.

The article describes the approaches for automated modeling of lexical semantics. Around 70 thousand meanings of Ukrainian nouns analyzed against the synonymic, polysemic, genus-species and word formation relations.

Key words: *picture of the world, lexical meaning, concept, structure, computer (automated) lexicography, historical lexical evolution.*

Описаны особенности языкового освоения мира украинцами через систему понятийных групп предметной лексики; определены закономерности внутреннего структурирования понятийных групп, смоделированы типы взаимодействия понятий, проанализированы модели развития полисемии, синонимии, описаны особенности морфемно-словообразовательного выражения предметной семантики, спроектированы приемы моделирования системного исторического развития украинской лексики.

Ключевые слова: *картина мира, лексическое значение, концепт, структура, компьютерная лексикография, историческое развитие украинской лексики.*